

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ ТА ФІЛОЛОГІЇ

**СУЧАСНИЙ
МАСОВОКОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОСТІР:
ІСТОРІЯ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ**

МАТЕРІАЛИ

**науково-практичної конференції
студентів, аспірантів та молодих науковців**

Суми, 26–27 травня 2022 р.

УДК 007 : 304 : 070

Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи: матеріали науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців (Суми, 26–27 травня 2022 року) / уклад. : І. Р. Жиленко, В. О. Садівничий. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 118 с.

До збірки увійшли наукові матеріали молодих науковців, аспірантів кафедри журналістики та філології СумДУ та інших ЗВО України, а також студентів спеціальностей «Журналістика», «Реклама і зв'язки з громадськістю». Дослідження пов'язані з комплексною програмою науково-дослідних робіт СумДУ, безпосередньо з науковим напрямом досліджень кафедри журналістики та філології у межах теми «Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи».

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Modern mass communication space: history, realities, perspectives: the Materials of the scientific-practical conference of students, graduate students and young scientists (Sumy, 26–27 May 2022) / compiled by I. Zhylenko, V. Sadyvnychy. – Sumy : Sumy State University, 2022. – 118 p.

The collection includes scientific materials of young teachers, graduate students of the Department of Journalism and Philology of the Sumy State University and also students with the chief subject «Journalism», «Advertising and Public Relations». The research is related to the complex program of scientific works of the Sumy State University, directly to the scientific sphere of the research of the Department of Journalism and Philology within the theme «Modern mass communication space: history, realities, perspectives».

Materials are printed in the original edition.

ІЗ ВДЯЧНІСТЮ ГЕРОЯМ:

**солдатам та офіцерам Збройних Сил України,
територіальної оборони та добровольчих формувань
за можливість в умовах війни
проводити навчальний процес та займатися наукою!**

**ВІРИМО В УКРАЇНУ!
БУДУЄМО ОСВІЧЕНУ УКРАЇНУ!**

ВАРІАНТИ НАЗВИ КРАЇНИ-АГРЕСОРА У СОЦМЕРЕЖАХ І ЗМІ З АНАЛІЗОМ ЧАСТОТИ ЇХ ВЖИТКУ

Ірина Жиленко,

д-р філол. наук, доцент, СумДУ

Арсен Серобян,

студент 1 курсу, ЖТ-11 СумДУ

Розглядаються приклади і частота вживання в українському медіапросторі й у соціальних мережах «неологізмів» щодо назви країни-агресора на кшталт таких: орки, рф-ія, Мордор, московія, кацапстан, зомбіленд, рашисти тощо. Зроблено висновки, що найбільш вживаним як в інтернет-ЗМІ, так і у соцмережах є назва «орки» як визначення сукупності найгірших людських якостей.

Ключові слова: повномасштабна війна, «неологізми», орки, «Суспільне», «Україна молода», «Дзеркало тижня», «Instagram», «TikTok».

OPTIONS OF THE NAME OF THE AGGRESSOR'S COUNTRY IN SOCIAL NETWORKS AND MEDIA WITH ANALYSIS OF THE FREQUENCY OF THEIR USE

Iryna Zhylenko,

D. Sc. in Philology, Sumy State University

Arsen Serobian,

1st year student, ZhT-11, Sumy State University

Examples and frequency of use of "neologisms" in the Ukrainian media space and in social networks regarding the title of the aggressor country, such as: orcs, rf-ia, Mordor, moscowia, katsapstan, zombieland, rashists, etc., are considered. It was concluded that the title "orcs" is the most used both in the Internet media and in social networks as a definition of an entirety of the worst human properties.

Keywords: full-scale war, "neologisms", orcs, "Society", "Young Ukraine", "Mirror of the Week", "Instagram", "TikTok".

Мовне питання для України є актуальним протягом останніх п'ятисот років [6]. Коли Московське царство розрослося та створило Російську Імперію, поглинаючи багато територій та народностей, паралельно нав'язуючи їм свою культуру, Україна зіштовхнулася з великою проблемою, яку ми все ще вирішуємо. Переходячи на пострадянські часи, спостерігається українізація, але не радикальна.

Варто звернути увагу на амплітуду використання української мови за останні десять років. Переломним моментом стали події 2014-го, де загалом за вісім років постраждали 42.500 – 44.500 осіб [5], та повномасштабне вторгнення окупантів на територію України у 2022 (станом на 13 травня 2022 року було зроблено останній офіційний звіт з кількістю загиблих від початку повномасштабного вторгнення, у якому зафіксовано 7389 випадків загибелі або поранення цивільних осіб) [3]. Саме тут мова і набула піку бажаності для вжитку. Власне, війна і стала причиною принципової відмови від усього російського для багатьох українців.

Було створено безліч інформаційних потоків, в основу яких покладено ідею українізації. Як елементарний приклад – стрімінгова платформа «Спотіфай», де можна слухати пісні. Статистичні дані по Україні за місяць показують, що такі виконавці, як Меловін, АльонаАльона, «Kalush Orchestra», «Go-A» та багато інших менш відомих вітчизняних артистів здійнялися в топ чартів у той час, коли стрімінгові гіганти з російськими лейблами здали позиції [1].

Мета нашої роботи – з'ясувати, які «неологізми» під час повномасштабного вторгнення з'явилися в українському медіапросторі й усному мовленні, а також виявити частоту вжитку деяких із них.

Об'єкт – відеоматеріали й різножанрові публікації.

Предмет – нововведення в українську мову.

Джерельна база – архівні матеріали інтернет-видань «Суспільне», «Дзеркало тижня», «Україна молода» та соціальні мережі, такі як «Instagram» і «ТікТок», знайдені за ключовими словами «рф-ія», «кацапстан», «орки», «Мордор», «поребрик», «зомбіленд», «рашисти», «московія», «московити».

Основний метод дослідження – контент-аналіз.

Серед українського населення набула поширення велика кількість «неологізмів». Нагадаємо, що неологізми (від грец. νέος – новий і λόγος – слово) – це новостворені слова, значення слів, словосполучення, що виникли відносно нещодавно, які частково асимілювали в мову або ще не перейшли до розряду загальноживаних. Кожен з них має свою етимологію, історію. Усі вони витісняють сталі та звичні нам терміни «Росія» та «росіянин». До широкого вжитку «неологізми» увійшли за допомогою цілодобових новин на українському ТБ, соціальних мереж, телеграм-каналів. Практично кожний ЗМІ почав використовувати свого роду «неологізми» відносно країни-агресора.

Розпочнемо з більш-менш простого, а саме рф-ія (рфія). Слово Росія є простою та більш вживаною формою назви цієї країни, але її повна – Російська Федерація. Проте наші ЗМІ вважають за велику честь називати країну так офіційно, тому, щоб минути це, було вирішено взяти лише перші дві літери, але у такому випадку це була б просто аббревіатура (РФ). Таку назву можна скоріше почути у повсякденній мові; хоча жодне з розглянутих мною ЗМІ не використало цей термін у своїх матеріалах, люди доволі активно використовують цей «неологізм». На відеохостингу ТікТок хештег «рфія» зібрав 8,4 мільйони переглядів, а Інстаграм-постів з таким написом – більше тисячі.

Якщо мова зайшла про закінчення назв країн, то на думку ще спадає Кацапстан. Менш вживаний та відомий варіант назви, проте існуючий. Загалом існує близько 100 дописів в Інстаграмі та 9 тис. переглядів у ТікТоці за пошуком цього слова; «Україна молода» має 3 матеріали з вмістом згаданої назви.

Не менш вживаним виявилася глузлива назва країни – Запореберсьє. Якщо заглиблюватися в історію, то можна дізнатися, що власне «поребрик» – це одиниця культурної інформації гумористичного характеру: люди України, за винятком Донецької області, практично не називають бортовий камінь, що обмежує тротуар, поребриком, а просто використовують слово бордюр. І це неодноразово викликало пасивну насмішку частини інших українців. А те значення, що є популярним у Донецьку, – широко вживане серед корінного населення Санкт-Петербурга. Назва закріпилася у статусі тих, яку не часто використовують, але у будь-якому разі знають – 300+ тисяч переглядів за тегом «поребрик» у ТікТоці, близько 100 публікацій в мережі Інстаграм. Видання «Суспільне» не допустило використання такого роду назви у своїх матеріалах, на відміну від «Дзеркала тижня» та «України молоді», які мають 5 та 31 матеріали відповідно. Але й це ніщо у порівнянні з наступними «неологізмами».

Сходиною нижче – Оркленд. Таке порівняння виникло з початком війни, коли армія рф-ії ввійшла на наші землі та безжалісно винищувала усе на своєму шляху, що нагадує орків (англ. Orcs або orks) – вигаданий вид або раса істот з фантастичних, переважно фентезійних творів. Хоча ідея ніби й бере початок з творів Дж. Р. Р. Толкіна, все ж дослідники вважають, що слово походить від латинського *Orcus* – Орк Диспатер – одного із давньоримських божеств смерті та підземного світу. Це ж слово присутнє і у давньоанглійських тестах, у яких використовується у складних словах *orcneas* на позначення демонів-мерців і *orchyrs* – демонів-велетнів. У поемі «Беовульф» орки названі серед нащадків Каїна і ворогів роду людського. Саме такі демонічні істоти значною мірою й послужили прототипами орків у книгах Толкіна. Орки є аспектом людської суті, що виражає сукупність найгірших властивостей людини [7].

Ми виявили 281 млн переглядів на відеохостингу ТікТок за хештегом «орки», більше 16 тис. публікацій в Інстаграм; 3 матеріали від інтернет-порталу новин «Суспільне», 50 дописів з архіву «Україна молода» та 74 матеріали з «Дзеркала тижня».

Стосовно російської народності та їх духу скоро ставло все зрозумілим, але варто зазначити, що у ході повномасштабної війни відбувся так званий ребрендинг і Оркленд було витіснено назвою Мордор – країна деіндустріалізації, країна осередку сили Чорного Володаря. Так

вийшло через причини вводу декількох пакетів санкцій. За статистичними даними, нова назва прижилася краще за стару. У той час, поки Оркленд має 27 тис. переглядів на платформі ТікТок, менше 100 постів у Інстаграм та лише одну публікацію у виданні «Україна молода», Мордор проявив себе у вигляді 30 млн переглядів, практично 18 тис. дописів. Українські ЗМІ теж проявили активність та видали 21 матеріал від «Дзеркала тижня» і 29 – від «Україна молода». «Суспільне» вкотре утрималося.

Отже, з прізвиськом для росіян, що знаходяться на наших, або вже під нашими землями, ми розібралися – це орки. А що ж стосовно тих, що живуть «за поребриком» – так звані «диванні експерти»? Про них не забули українці. На самому дні нелогістичного айсберга у нас знаходиться країна, мешканці якої вважають за норму щоденну обов'язкову процедуру промивання мізків. Мова йде про Зомбіленд. Так, саме через літеру «Z».

Українське інформаційне агенство «Главком» зазначає, що британські експерти вважають символ «Z» новою «свастикою» президента Росії Володимира Путіна. Науковий співробітник лондонського Королівського Інституту об'єднаних служб Емілі Ферріс пише про «Z»: «Це виглядає досить страхотливо і досить суворо. З естетичної точки зору – це дуже потужний символ. Знадобилося менше двох тижнів, щоб «Z» поширився серед тих, хто підтримує вторгнення Путіна» [8].

Справді, влада Росії наслідує ідеологію нацизму: використовує спеціальну символіку, закріплює на законному рівні ксенофобію, гомофобію, сексизм та расизм, популяризує культ особистості, виборчий популізм та багато інших критеріїв, що дають підставу називати їх уряд рашистами. Рашист з'явилося від поєднання англійської назви народу росіян (russians) та слова «фашист» (від італ. fascio – пучок). Його вживають стосовно і звичайних жителів, які мають націоналістсько-фашистські погляди по відношенню до українців, так і до загарбників, що прийшли мародерствувати на нашій землі. За запитом «3/Зомбіленд» ми не отримали жодного результату серед проаналізованих ЗМІ, проте ця назва збрала більше, ніж 8 млн переглядів та близько 100 дописів в Інстаграм.

Найвлучніше зауваження щодо назви держави наших східних сусідів – те, що такої країни як «Росія», не існувало ніколи, тому історично правильна назва – Московія з її мешканцями – московитами. До XVIII ст. на всіх картах Європи Русь – це Україна, Польща та Литва. А ті землі навколо Кремля були провінцією під ярликом хана Золотої Орди. Так сталося, що Московське Царство, захотівши стати суверенним, не змогло нічого придумати, окрім того, щоб украсти. Назву «Росія» узгодив Петро Перший у 1721 році. Після свого вояжу у Західну Європу він зрозумів, що Московія потребує змін і тому створив легенду, що Росія – це спадкоємиця тієї самої Русі [4]. Доктор історії Я. Дашкевич писав: «Московщина по суті загарбала назву Русь, яка своїм питомим змістом – етнічним, географічним, устроєвим – цілком відповідає сучасному термінові Україна... Це дало Московщині, хоча й підроблений, але все ж таки, блиск культурної, цивілізованої держави з давньою історичною традицією, з візантійсько-київською церковною метрикою» [Цит. за: 4].

З часом цей міф і став титульним аркушем історії рф-ії. Мало було назви – вони вкрали державні символи, зокрема царський двоголовий орел. Після смерті Софії Палеолог, родом з Візантії, московитські священники намагалися використовувати цей символ усюди, щоб прив'язати свою спадщину й до них. Навіть кольори прапора було вкрадено в Нідерландів. Усе це зроблено, щоб їхнє князівство з нульовою історичною цінністю змогло набути хоча б якогось впливу на світовій арені. Проте ми знаємо правду. Про це пишуть історики. А чого варті гучні 26 млн переглядів та 13 тис. дописів у соцмережах? «Україна молода» має 50 матеріалів із згадуванням Московії та 49 – з московитами. Один матеріал містить «Суспільне».

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що у якомусь сенсі війна допомогла людям, які не до кінця усвідомлювали рівень мовного конфлікту, дізнатися правду. Більш того, воєнні події дали нам ще більшу свободи слова на ТВ та загалом у медіапросторі; популяризувало використання «неологізмів» відносно країни-агресора та залучило російськомовних людей України застосовувати українську мову у повсякденному житті.

Отже, що найчастіше використовувалася назва «орки». Найбільш неупередженим джерелом інформації є «Суспільне» (Рис. 1).

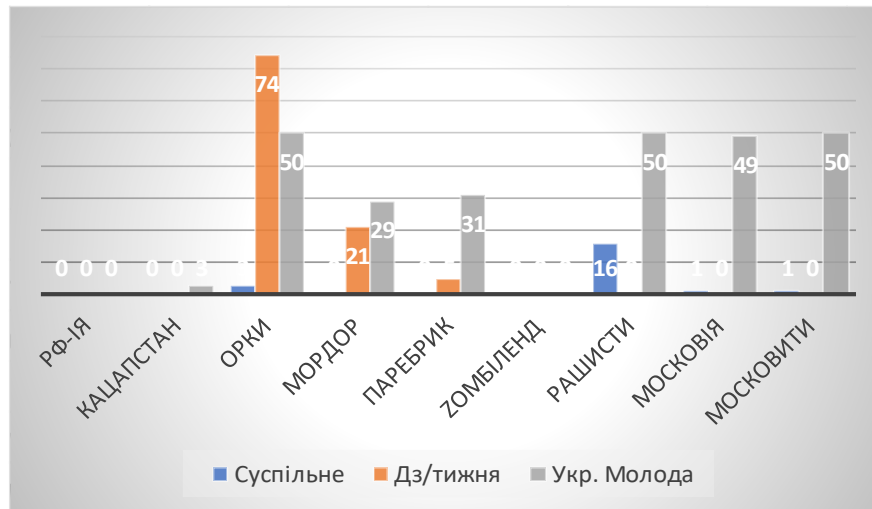

Рис. 1. Графічне порівняння частоти вжитку кожного з «неологізмів» у ЗМІ

Щодо соціальних мереж, то і там хештег «орки» зібрав неймовірно велику кількість переглядів порівняно з іншими, а саме – 281,4 млн переглядів на платформі Тікток (Рис. 2) [2], в Інстаграм станом на 25.05.2022 передовим тегом стала сама назва країни – Мордор (Рис. 3).

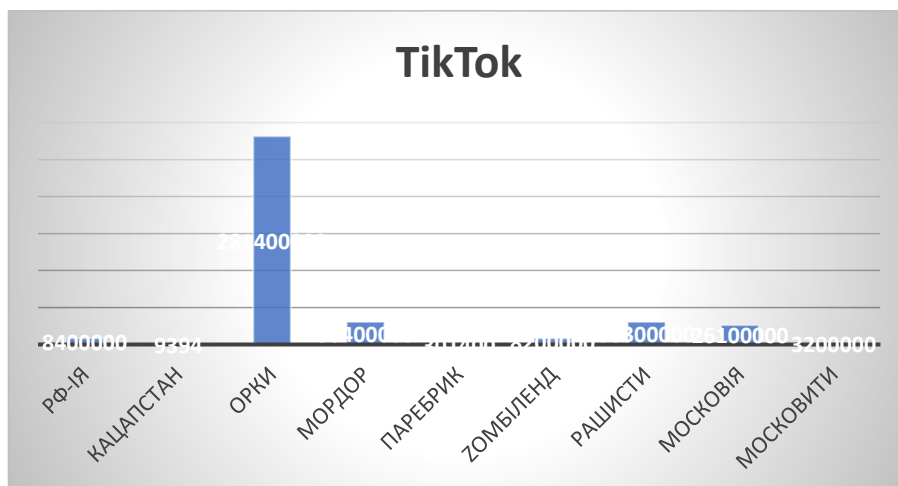

Рис. 2. Графічне порівняння частоти вжитку кожного з «неологізмів» на платформі TikTok

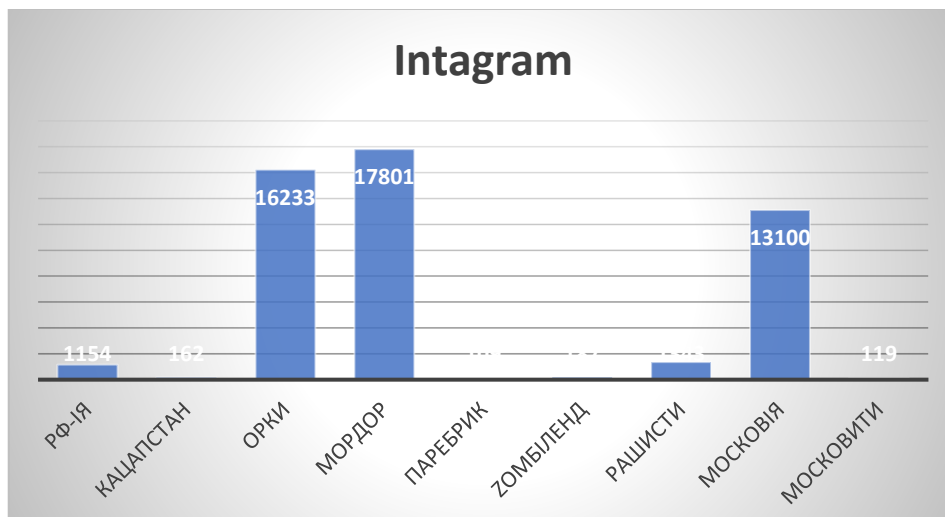

Рис. 3. Графічне порівняння частоти вжитку «неологізмів» на платформі Instagram

Таким чином, досліджувані «неологізми» періоду повномасштабного вторгнення в Україну є прямим порушенням стандартів журналістської етики, тому навпаки – добре, що наш медіапростір чистий від заголовків із вживанням таких слів та словосполучень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Spotify. Топ-50 треків України на стрімінговій платформі Спотіфай. [Електронний ресурс] / Spotify – Режим доступу: <https://open.spotify.com/playlist/37i9dQZEVXbKkidEfWYRuD>
2. TikTok. Кількість результатів у пошуку за запитом «#орки» [Електронний ресурс] / TikTok – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-rus-i-moskoviya/31521000.html>.
3. United Nations Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. Звіт-дані про втрати людських життів під час повномасштабного вторгнення окупантів [Електронний ресурс] / Ukraine – civilian casualty update as of 24.00 12 May 2022 – Режим доступу: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/202205/Ukraine%20%20civilian%20casualty%20update%20as%20of%2024.00%2012%20May%202022%20UKR.pdf>.
4. Костенко І., Халуца І. Як Московія стала Росією? До 300-річчя викрадення назви українського народу [Електронний ресурс] / Радіо Свобода. – 21 жовтня 2021. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-rus-i-moskoviya/31521000.html>.
5. ООН підрахувала кількість жертв бойових дій на Донбасі [Електронний ресурс] / Радіо Свобода. – 15 липня 2021. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-un-donbas-vtraty-gertvy/31359458.html>.
6. Українська ідентичність і мовне питання в Російській імперії: спроба державного регулювання (1847–1914). Збірник документів і матеріалів / Відп. ред. Г. Боряк. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://archive.org/details/ukrainska2013/page/n39/mode/1up?view=theater>.
7. Виноходов Д. О. Гоблины. Орки. Статті для енциклопедії «Арды-на-Куличках» (авторская редакция). – Режим доступу: <http://www.nto-ttt.ru/dv/goblins.shtml>
8. Сокирчук Н. «Z». Історія рашистської свастики. – [Електронний ресурс] / Главком. – 10 травня 2022. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/world/observe/z-istoriya-rashistskoji-svastiki-844507.html>